

Hvad hafva myndigheterna uträttat med sitt straff?

Föredrag

af

Viktor E. Lennstrand.

(Hållet i Malmö samma dag förf. frigafs ur fängelset och, återupprepadt i Norrköping, åtaladt af stadsfiskal A. Lindén, men utan polisens ingripande återupprepadt vid Lilljans i Stockholm inför 5,000 åhörare)

Pris 25 öre.

Upprepade gånger har jag blifvit ombedd att låta publicera mina föredrag, men jag har hittills ansett den muntliga propagandan vara den viktigaste och gör det ännu. Flera omständigheter, icke minst okunniga och inskränkta polismyndigheters förbud, åtal och andra trakasserier hafva dock nu gjort, att jag anser det vara nödvändigt att utgifva dessa föredrag, hvilka personer utan all vetenskaplig bildning och utan all kompetens att döma i dessa frågor, mena innebära "hädelse mot gud". Jag framlägger nu mina uttalanden i tryck och vill derigenom dels gifva en kunnig och fördomsfri allmänhet tillfälle att dömma sant, dels förflytta afgörandet angående brottsligheten i dessa uttalanden från våra permanenta domstolar till juryn. Ty *alla* gånger jag hittills varit åtalad för hädelse och en jury dömt, har jag blifvit fullkomligt frikänd. Och endast våra embetsdomare ha kunnat förklara mig skyldig. Jag utgifver dessa föredrag i hufvudsakligen oförändrad form — endast der samma uttalanden gjorts i tvenne föredrag, utslutas de i ett senare. Dessa föredrag ha endast varit skrifna för tillfällen då de hållits, hvarför i formelt hänseende brister torde finnas, men jag föredrager af flera skäl att lemna föredragen i dess ursprungliga form än att skrifva om dem.

Från och med detta utkomma i år 6 å 7 föredrag under det gemensamma namnet: "Utilistiska propagandans skrifter". Och kan under detta namn prenumereras på dessa föredrag å hvarje postkontor i riket. Priset blir 1: 50, postarvode oberäknadt. Bland de föredrag, som sålunda i år komma att utgifvas, äro följande:

1) *En död gud, en vidskeplig öfverhet och ett sofvande folk*, föredrag, hållet på Kungsholms teater.

2) *Hvad vilja vi utilister?* föredrag, åtaladt af stadsfiskal I. A. G. Frick i Linköping.

3) *Hvarför uppträder jag mot kristendomen?* föredrag, åtaladt och dömt i Malmö. (domen 3 månaders fängelse stadfäst af hofrätten.)

4) *Kristendomens sjelfförnekelse.*

5) *Yttrande och församlingsfriheten.*

Rekvisitioner från landsorten kunna insändas till *Utilistiska propagandas Expedition* Jakobsgatan 28 Till Stockholm expedieras från *Nya Boktryckeriet*, Jakobsbergsgatan 19, telefon 44 95. Stockholm i juli 1889

V. L.

Mina damer och herrar!

När jag började hålla föredrag mot kristendomen och statskyrkan och när jag började denna verksamhet, som nu öfver ett år fortgått, visste jag, att vi skulle komma i konflikt med statens lagar och institutioner, hvilka ju äro afsedda att försvara vidskepelsen och värna fördomarne.

Det har också blifvit en väckelse öfver hela landet och man har börjat sätta kristendomen, dess gudar och myter under debatt. Fritänkeriet har visserligen under sekler funnits, men det tyckes mig, att det först i våra dagar börjat blifva en folkrörelse vid sidan af och i förbindelse med den alltmära framträdande arbetarrörelsen. Det finnes mycket gemensamt hos dessa bägge rörelser och jag skulle vilja kalla dem syskon. De förbereda ömsesidigt jordmånen för hvarandra och deras tendenser äro radikala. De kräfva en omdaning från grund och botten af de sociala och religiösa missförhållandena. Någon reformation är icke längre tillräcklig. Vi vilja ej reformera kristendomen eller statskyrkan. Vi tro ej att det hjälper att sätta nya klutar på det gamla klädet eller lappa de gamla flaskorna, i hvilka ett nytt vin jäser. Våra kraf äro större än så. Nya behof göra sig gällande. Nya synpunkter hafva framträdt. Nya rättigheter fordra erkännande. Och detta på alla områden, på det sociala, politiska, religiösa och kyrkliga.

Vi närma oss med stora steg en epokgörande kris i mensklighetens historia — en kris, som förberedes öfver hela den civiliserade världen — en kris mer omfattande än den franska revolutionen och mer folkförbrödande än kristendomen.

När denna pånyttfödande kris skall inträda veta vi ej. Än torde årtionden gå hän, än torde många skrifter, många tidningar komma att konfiskeras, många författare och många folktalare att försmäktas i årslånga fängelser. Än torde förtrycket komma att blifva dubbelt tyngre och förföljelsen mot de

nya åsigternas förfaktare hetskare, än torde många offer behöfva lemnas, innan folket vaknar upp, gnuggar sömnen ur ögonen och börjar få klart för sig, hvad det är fråga om. Än torde många godtyckliga våldshandlingar af de maktegende klasserna begås, många missbruk af de myndigheter, som främst borde häfda folkets oförytterliga rättigheter, innan de förbisedes, de förtrycktes och förföljdes krafter äro så stora att de våga mäta sig med dem som stödjade sig på traditionen, polisen och krigsmakten.

Jag säger: vårt mål ligger klart framför oss. Vi disputera ej längre derom. Frågan är endast att göra vår sak till ett intresse och visa folket att frihet, sanning och rättvisa äro beroende af denna strid. Vår mission för ögonblicket är att samla så många som möjligt under våra fanor och få massorna in i vår befriarehårs led. Frågan är för närvarande en agitation och organisationsfråga. Våra motståndare ha drivit det derhän. De maktegende ha påskyndat utvecklingen och kommit tendenser att mogna, hvilka annars ännu skulle ha legat och grott som frön endast.

Striden antager allt allvarligare former. Vi ha alltid önskat, att den skulle ha afgjorts inom diskussionens område. Vi ha i det längsta hoppats, att man skulle möta oss med skäl och bevis, med förnuftets argumenter, med slutledningens och en ädel bevisförings vapen. Men statens store herrar ha ej velat det så. De hafva i stället gripit till våldet. De hafva kommit framdragande med några gamla lagparagrafer, hvilkas tillvaro folket nästan alldeles glömt bort eller åtminstone aldrig tänkt, att de skulle komma till användning mera, lemningar som de voro från de tider, då man resonerade med eld och svärd och till döden straffade de kättare, som vågade lyssna till förnuftets röst och hjertats ingifvelser.

Vi trodde, att slika förföljelser ej mer skulle upprepas, och dock — det *måste* ju så ske. När vi angrepo *så* gamla åsikter, är det ju klart, att de måste försvaras på det gamla sättet. Deras egare hafva ingenting lärt af den tid, i hvilken vi lefva — hvad säger jag? — den tid, i hvilken de finnas till, i *lekamlig* måtto. Deras ande lefver ännu i medeltiden. Deras sinnen äro fyllda af forntidens bilder och sägner. Deras själ dväljes i de gamla föreställningarne och begreppen. De vandra ibland oss. De gå på våra gator, de afgöra våra angelägenheter, de förhöja priset på vårt bröd och bestämma be-

skaffenheten af vårt smör, men människovärdets, rättvisans, arbetets, yttrande- och församlingsfrihetens stora idéer äro för dem ännu okända, äro för dem ännu djefvulens verk, som de hafva att bekämpa, motverka, undertrycka, förlöjliga.

Vi gingo till denna striden med den oskyldiga föreställningen om likhet inför lagen, om oväld i rättskipningen och vi väntade att finna män, som respekterade skäl och bevis och ej togo sin tillflykt till den råa styrkan. Men vi bedrogo oss.

Rättvisan är prostituerad, likhet inför lagen fins icke längre. Striden gäller nu ej hvem som har rätt utan hvem som är starkast och de som för ögonblicket hafva makten tyckas ej anse sig hafva något ansvar inför folket. Det gäller att försvara sina privilegier, att värna sina företräden och att straffa dem, som tala om rösträtt, om jemlikhet, om sanning och rättvisa.

Under det presterna allmänt klaga öfver, att de ej nu ha samma förtroende som förr och att de ej längre ha några åhörare, förbjudas *de* att tala, till hvilka folket vill lyssna och *när* de någon gång få tala, sitter polisen och stenograferar af hvarje ord de säga, eller, om sammankomsten är enskild, smyger, såsom det skedde i Malmö, pickelhufvan utanför på gatan och lägger örat intill fönsterkarmen, girig att uppfånga *något* ord, som kan bli anledning till åtal mot den, som i dessa tider vågar tala sanning.

Vi lefva ej längre i ett fritt land. Godtycke, byråkrati och embetsmannasjelfsväld regera här. Församlingsfriheten trampas under fötterna. Yttrandefriheten kränkes på det mest våldsamma sätt. Och det hjälper ej att gå *lagliga* vägar för att få rätt. Man uträttar *ingenting* med att klaga. Ty administrationen är korrumpierad och bedrifves i kristendomens och öfverklassens intresse. De kristne borgmästarne, poliskommissarierna och magistraterna vinna alltid. Hvad säger jag? — de *kristne* borgmästarne och poliskommissarierna! Äro de då i sjelfva verket mera kristna än jag? Hafva de något af Kristi anda i sig? Hafva de en aning om, hvad som fordras för att vara en sann och lefvande kristen, att vara en Jesu lärjunge, att *lyssna allt* och följa honom, att lefva det lif han lefde, att ej göra något annat än hvad som skulle ha behagat honom. *Han*, i hvilkens namn de bedrifva sina excesser, skulle öfver *dem* ha ropat samma ve, som han en gång ropade öfver sin tids myndigheter, sin tids skriftlärde och fariséer.

De äro icke kristna i verkligheten, blott till namnet. Det är nämligen modernt att vara kristen, konvensansen kallar sig kristen, tyske kejsaren utger sig för att vara kristen, kung Oskar och hans fru sägas vara kristna och därför skola gudbevars också alla embetsmän, hela aristokratin, noblessen vara — kristen! De ha icke en smula sjelfständighet. De veta ej, hvad det vill säga att tänka en egen tanke, att lyssna till samvetets röst, att vandra den personliga pligtens väg. Deras åsikter bestämmas af de öfverordnade, deras enda pligt är att vara lojala, deras samvete är såldt till staten, deras religion tillhör kyrkan och är korsfäst vid augsburgiska bekännelsen. De äro kristna, de gå till nattvarden, de döpa sina barn, därför att det är *comme il faut* — det brukas så.

Men när konvensansen börjar blanda sig i striden om verldsåskådningar, när opinionen ger stöd åt godtycket, när våld dömer på tinget, då börjar det blifva vådligt.

Nu gör någon stora ögon och frågar: När har väl *det* skett? När har slikt kommit i fråga? När skulle det ha händt?

Jag behöfver endast hänvisa eder till hvad som det sista året händt. Det hände bland annat i målet om de teser, för hvilka jag nu aftjenat mitt straff. Jag åtalades, men Örebro tidning, Socialdemokraten och Proletären åtalades icke, ehuru de också hade de sex teserna tryckta i sina spalter. Jag må säga, att jag alls icke önskat, att nämnda tidningar åtalats. Men hvad bevisar emellertid detta? Det bevisar ju tydligen, att det ej var uttalandena såsom sådana, hvilka ansågos farliga; det var *personen* de ville komma åt. Voro dessa teser samhällsvådliga? Angrepo de religionen? moralen? sedligheten? Hvarför fingo de då offentliggöras i nämnda tre tidningar? Väckte de allmän förargelse? Visst icke — de mottogos med bifall. Men det var *jag* som låtit trycka dem och det var mig man ville nedtysta för någon tid. Detta var ett tillfälle. Andra tillfällen hafva begagnats och skola begagnas. Och till den grad raskt gick det undan, att alla laga former åsidosattes. Jag erhöll ej laga stämningstid, jag blef stämd på aftonen och skulle inför domstolen redan morgonen derpå. Icke ens boktryckaren instämdes, ehuru lagen i detta fall tydligen stadgar, att boktryckaren och ej författaren skall stämmas. Men vid dylika tillfällen skola vi ej tala om lag och rätt.

Hvad har jag då gjort? Hvad är jag för en brottsling, eftersom myndigheternas blickar äro så fästade på mig? Hvar-

för låter man ej mig få ha samma rättighet som andra medborgare?

Jo därför att jag söker till den stora massan af folket bringa den kunskap, som redan är de bildades egendom. Derfor att jag högt förkunnar, hvad som hittills endast stått skrivet i böcker, som folket ej läst. Derfor att jag organiserar fritänkarne till strid för sina rättigheter och till kamp mot statskyrkliga privilegier och mot kristna vidskepelser. *Derför* är jag hatad, beljugen, smädad, förföljd.

Hvad var meningen med detta straff? Man ville ha tyst i landet en tid. Det började bli oroligt. Det blef ett mummel bland folket, en rörelse bland dem som förut varit likgiltiga. Man trodde kanske också, att straffet skulle få mig på andra tankar. Men intet misstag kunde vara större. Hvarför skulle jag förneka, hvad jag funnit vara sant? För fångelse? Jag älskar ensamheten och behöfde hvila. Jag hade nu ett års tid varit oupphörligt verksam. Jag behöfde hemta mig något. Jag längtade just efter en tre månaders undandragenhet. Jag ville studera, samla ett nytt material och hemta nya krafter. Eller trodde man, att det endast skulle bli böter och att man genom ekonomisk förföljelse skulle göra det omöjligt för mig att fortsätta tala? Det fins nog af frihetsvänner i vårt land att betala alla de böter, myndigheterna behaga ådöma mig för mina föredrag. Eller trodde man, att jag, en gång straffad, sedan ej skulle få några åhörare? Jag skall hädanefter tala till en mer intresserad och till en större publik än någonsin förut.

Kan man få något förtroende för en öfverhet, som tager så fel om medlen? Inser den då icke, att hvarje åtal, som af telegrafan kungöres öfver hela landet, omtalas i alla tidningar, diskuteras, berömmes, klandras, endast är egnadt att fästa uppmärksamheten på vårt samfund, på våra principer och åsikter? Och dessa äro nu en gång sådana, att de alls icke frukta dagsljuset — tvärtom. Ju mer de blifva förföljda, desto mer blifva de kända. Och ju mer de blifva kända, desto mer blifva de omfattade, desto mer blifva de älskade, desto flera entusiastiska anhängare få de.

Eller trösta myndigheterna på makten? Tro de sig kunna göra allt, därför att de för ögonblicket ega myndighet dertill? De borde läsa historien. *Den* vittnar tillräckligt tydligt om hvad som kan inträffa i slika fall.

Hvad vinna de med dessa straff? De blotta sin egen

oförmögenhet, de väcka åtlöje, harm, missnöje, bitterhet. Personer, som hittills varit all öfverhet underdåniga för herrns skull — personer, som stått fullkomligt likgiltiga för denna strid, blifva i ett nu intresserade för den — de kunna ej undgå det, ty det finnes hos dem en gnista af frihetskänsla, som, der den angripes, lätt flammnar upp till en eld, mäktig att trotsa alla stormar. De förvandla vår sak från att vara en fråga om åsikter till en strid för religionsfriheten, för yttrande- och församlingsfriheten. De ställa tusenden i våra led, som icke skulle komma, om vi ej förföljdes — som aldrig skulde befalla sig med dessa spörsmål, om ej myndigheterna sökt hindra diskussionen om dem. Och många börja resonera på följande sätt: Jaså — är kristendomen så svag — har den icke några skäl för sig — kunna presterna, som vi få aflöna, ej försvara den — tål den ej kritik — törs man ej låta den diskuteras fritt — fins det icke några andra alternativ än att blindt tro eller straffas — är saken så sjuk — ho kan då vara kristen? Kanske jag skall ha en åsigt, som måste försvaras af polisen? Och så bli en hel mängd fritänkare, som aldrig skulle ha blifvit det, om man ej tagit sin tillflykt till åtal, polis, förbud, böter och fängelse.

Jag vill här ej begagna några hårda ord — jag vill ej vara bitter. Jag har alls icke något agg i mitt sinne vare sig mot dem, som åtalade, dömde eller utförde domen. De anse sig ha gjort rätt, uppfyllt en pligt, värnat religionen, skyddat staten. Tack vare mina meningsfränders omtanke och godhet har jag ej saknat något i fängelset. Medeltiden hade kloster. Vi kalla dem icke så, men det är detsamma. Hvad som en gång uträttades i klostren, uträttas i dag i fängelserna. Der sitta vår tids frihetskämpar och smida planer mot det förvända i tiden och det orätta i staten. Der drages konturerna upp till nya förhållanden, der samlas krafter, inhämtas kunskaper och förberedas nya kraftiga anfall.

Fängelset innebär ingenting afskräckande för mig. Frukta för fängelse skall aldrig kunna förmå mig till mildare uttryck, till komplimenter åt hyckleriet eller några medgifvanden åt vidskepelsen. Och jag hoppas, att folket snart börjar inse, att det under dessa förhållanden är hederligare att sitta i fängelse än att gå fri. För min del säger jag öppet, att jag hellre dö i ett fängelse än lefver som en feg man, den der icke har mod att bekänna sin tro.

Jag har haft god tid att tänka öfver hvad jag sagt. Jag har öfvervägt det noga. Och jag ångrar icke ett enda ord. Jag har icke tagit saken för allvarligt. Jag har icke varit för skarp. Och hvad särskildt de sex teserna vidkommer, har jag haft tillfälle taga reda på, om jag sagt för mycket. Jag har studerat bibeln och jag har studerat andra religioners biblar. Jag har betraktat kristendomens gud och jemfört honom med andra gudar. Jag har läst kulturhistorien och lärt känna forntida och främmande folks andliga lif. Och efter dessa tre månaders studier, forskningar och undersökningar, eger jag i dag alldeles samma åsikter, som jag egde förut och jag upprepar i dag de sex teserna utan den minsta jemkning, utan den ringaste moderation. Det enda, som dessa tre månader uträttat är, att de gifvit mig nya argument, att de riktat mitt material, att de gjort mig starkare och modigare, och ett förnyande af straffet skall hafva precis samma verkningar.

Men, frågar ni, gjorde då icke fängelsepresten någonting? Hvad skola väl slika subjekter vara till, om icke för att inverka på sådana som jag. Har *han* icke gjort sin pligt? Har han icke öfverbevisat mig om kristendomen? Begagnade han sig icke af detta goda tillfälle, då han hade mig mellan fyra ögon, och vederlade mina åsikter och bringade mig på andra tankar? Jag måste bekänna att, när jag trädt inom fängelsets murar och när mitt namn blifvit inskrifvet i journalerna och jag var ensam i min cell, jag väntade, ja, att jag hoppades, att han åtminstone skulle göra ett försök dertill. Mitt största nöje är att få samtala med prester, men min själasörjare måtte visst ha anat det och följaktligen varit fullkomligt osynlig, utom två gånger, då han till följe af tjänsteåligganden var inne hos mig. Men då jag sökte att föra samtalet in på kristendomen, det ämne, som väl för honom bort vara det käraste och angelägnaste af alla att samtala om, afbröt han samtalet och gick sin väg.

Deremot försummade han ej under morgonbönerna och söndagsgudstjänsterna att fara ut i hårda och fördömande ord om »desse, som tro sig lida för sanningen, men som ej lida något annat än deras gerningar värde äro», och då han dervid kom att tala om djefvulens ande, yttersta domen, den eviga fördömsen och det brinnande helvetet, behöfde han aldrig söka efter orden. På detta sätt sörjde *han* för att intresset måtte hållas vakert och att jag icke ett ögonblick måtte bli lik-

giltig för striden mot det andliga bigotteriet. Detta dagliga återkommande af dessa själsmördande resonementer, dessa ständiga hänvisningar att endast blindt tro, dessa ideliga utgjutelser öfver människans totala förderf och syndfullhet, denna fullständiga brist på goda tankar och ädla föreställningar om människonaturen har gjort, att jag efter denna nära beröring med kristendomen är mera bestämd i min tro, mera viss i min öfvertygelse och mera besluten än någonsin förut att samla fritänkarne till kamp deremot och göra hvad jag kan för att sprida kunskap och upplysning.

Jag sade, att jag i dag upprepar de sex teserna, för hvilka jag blifvit straffad, och jag gör det utan jemkning, utan moderation, ty jag har under denna tid ej funnit *något*, som föranledt mig taga tillbaka ett enda ord eller ångra en bokstaf. Eller tror ni väl, att jerngaller och fängelsemurar äro några bevis? Och jag ämnar upprepa dessa sex teser ända tills man ej längre kan fångslas därför.

Jag säger i dag som jag sade då: »biblens böcker och bref äro skrifna på samma sätt, som vi skriva böcker och bref». Det var den *första* tesen.

Detta påstående är riktadt mot den kristna föreställningen att biblen är en inspirerad bok. De kristne säga, att biblen är af gud. De säga, att den helige ande uppmanade de heliga författarne att skriva, meddelade dem hvad de skulle skriva och under skrifningen bevarade dem från misstag.

Men jag finner i Indien en gammal samling heliga sånger, hvilka der nedskrefvos för 4 å 5000 år sedan och författades under en tidrymd af 12 å 1500 år. Den hufvudsakliga delen af denna samling kallas Rig-Veda och den innehåller 10 böcker, 1,028 hymner, 10,580 verser. Dessa verser anses af indierna, bramanerna vara inspirerade af gud, och professor Max Müller, en af vår tids mest framstående orientalist, säger, att »anspråken på att vara en gudomlig uppenbarelse äro hos Vedas anhängare utvecklade med vida större skarpsinne och utförlighet än i de apologistiska verken af kristne teologer». »Inga apologetiska skrifter af någon som helst annan religion hafva så till det yttersta drifvit inspirationens teori». Och under det att de olika läsarterne i nya testamentets handskrifter uppgå, enligt pastor primarii Fehrs uppgift till öfver 30,000, enligt andra till 100,000, enligt åter andra till 150,000, säger Max Müller, att Vedas-texterna fortplantats till

oss med en sådan noggrannhet, att det fins knappt en enda olika läsart i ordets egentliga mening eller ens en osäker accent i hela Rig-Veda. Der finna vi således en ofelbarhet större än någonsin i biblen. Der finna vi en bok, skriven 2 å 3000 år före de kristnes bibel — en bok, som der den läses är mer värderad, mer helighållen, mer älskad än den kristne biblen bland de kristne. Säger jag för mycket? Finnas ej tusentals bramaner, som kunna hela Rig-Veda med sina 10,580 verser utantill — ja, finnas ej till och med infödingar, som redan vid 12 å 15 års ålder kunna hela Rig-Veda, och det så, att de när som helst kunna uppläsa hvilket stycke, hvilken vers som helst utan att taga fel på en accent. Jag vill se den kristen, som kan sin bibel så noga! Och om man läser dessa Vedas hymner, finner man ej der sånger, som i skönhet, i storslagenhet, i allvar, i djup religiös stämning, i verklig andakt kunna mäta sig med den kristna bibelns härligaste ställen?

Och om jag går till nästa bibel, Manu' lagbok, en samling lagar, som tillskrifvas en fabelaktig person Manu, hvilken skall hafva lefvat 12- å 1400 år före Kristus — finner jag ej i denna urgamla kodex föreskrifter, som i flera afseenden öfvertärfva Mose lagstadganden? Talas ej der om att hvar och en bör fullgöra sin pligt utan hopp om belöning, och innehåller den icke regler för uppfostran, som de kristne med allt skäl kunna afundas denna gamla s. k. hedniska bibel? Talas ej der om tålmod, välgörenhet, sanningskärlek, mildhet, ärlighet, kärlek, eftertanke och fördömes ej hyckleriet skarpare än någonsin i Pauli epistlar?

Men jag fortsätter och kommer till den buddhaistiska literaturen, hvilken först i våra dagar blifvit känd i Vesterlandet. Denna samling heliga skrifter skall ursprungligen hafva omfattat 80,000 eller 84,000 skrifter, af hvilka dock de flesta gått förlorade, så att endast 6,000 blifvit kvar. Den buddhaistiska kanons text är för närvarande 5 å 6 gånger så stor som bibeln. Den tibetska öfversättningen räknar 225 folianter. Af dessa böcker äro flera skrifna 400 år före Kristus, andra 300, andra 200 år före, och åter andra ungefär samtidigt med Kristus. Men blifva vi ej öfverraskade att finna der nästan allt hvad som i evangelierna omtalas om Kristus — liknelserna, underverken, bokstafligen lika utsagor, samma gerningar som tillskrifvas Jesus, hafva århundraden förut tillskrifvits Buddha. Och såsom Jesus skall hafva sagt, att himmel och jord förr

skola förgås än en prick af lagen, så sade också Buddha: »Om än himlarna fölle till jorden, om hela världen förging, om berget Sumera splittrades i smulor och oceanen uttorkade, så var viss, Ananda, att mina ord äro sanna». — Och Buddhas skrifter vinna för hvarje år allt flere läsare, de spridas allt mer och mer och utgöra millioner människors heligaste skatt. Och under det att kristendomen, snart biltog vorden, härhemma, går ut till mörka hednaländer att vinna anhängare, utbreder sig buddhaismen öfver Europa och vinner de bildades aktning och intresse. Jag hoppas i ett särskildt föredrag få tillfälle att tala om buddhaismens stora förtjenster och fel och den skuld, i hvilken kristendomen står till denna religion. Nu har jag endast att säga något om dess urkunder.

Nästa bibel är persernas och modernas religiösa urkund, hvilken antages vara skriven af Zoroaster eller af hans lärjungar. Zoroaster skall hafva lefvat omkring 1200 år f. Kr. Zendavesta heter denna bibel. Vi hafva nu visserligen endast en bok deraf i behåll, Vendidad, men denna ger oss en tillräcklig inblick i de föreställningar och tankar, som af de gamla perserna ansågos för gudomliga. Också säges Zendavesta vara af gud, af Ahura inspirerad, och denna religion har ock sin »heliga ande», Sraoscha, hvilken för jordens barn uppenbarat himmelens sanningar. Af denna persiska religionsform har kristendomen eller kanske rättare: den senare judendomen hemtat mycket, sedan den under babyloniska fångenskapens dagar kommit dess idèverld nära. Så är judendomens englalära, sådan den framställes i Daniels bok, Tobias bok, Henochs bok samt i Uppenbarelseboken endast en reminiscens af persernas andelära. Likaså torde föreställningen om helvetet och yttersta domen vara lån derifrån.

Så hafva vi vidare de två kinesiska religionernas bibelsamlingar: de af Konfucius samlade urkunderna och Laotzes Taoteking. Konfucius lefde 551—479 f. Kr. och samlade Kinas äldsta skrifter, Yi-king, Schu-king, Schi-king, Li-ki och Chin-tsien. Af dessa är den förstnämde, Yi-king, den äldsta och innehåller Kinas äldsta läror och idéer samt tankar af Fohi, som skall ha varit Kinas förste styresman och lagstiftare och lefde omkring 3,000 år före Kristi födelse. Nästa bok är Schu-king, hvilket ord betyder böckernas bok (= bibel) och innehåller en mängd historiska dokument från konung Yaos tid (= år 2,357 före Kristus). Schi-king innehåller heliga

sånger, Li-ki är en sedelärans bok och Chin-tsien innehåller en historia öfver Konfucii egen tid och den närmast föregående. Utom dessa fem hafva vi fyra andra, skrifna af Konfucius och hans lärjungar, rika på sköna tankar, ädla känslor och visa betraktelser öfver ett ordnadtt lefnadssätt.

Den andra af Kinas religionsstiftare är Laotze (604—523 f. Kr.), hvilkens viktigaste arbete, Taoteking, är en bibel för den sekt, som dyrkar Laotze. Denna bok är visserligen icke stor. Den tyska öfversättningen deraf upptager endast 61 spatiöst tryckta sidor. Men för att kunna förstå den rätt, behöfde Stanislas Julien begagna 60 kommentarier och förklaringar, då han öfversatte den. Den äldsta af dessa utläggningar går till år 168 f. Kr. I finnen sålunda, att denna kinesiska bibel är lika djupsinnig, lika outgrundlig, som någonsin de kristnes bibel.*

Den nästa bibeln är Koran, muhamedanernas heliga skrift, och, såsom muhamedanerna tro, ingifven af engelen Gabriel. Koran finnes öfversatt på svenska.

Den sista af mensklighetens biblar är Mormons bok, hvilken en »herrens engel» morgonen den 22 sept. 1827 öfverlemnade åt Josef Smith. Denna skrift var ingraverad på plåtar, som liknade guld. Den del af denna uppenbarelse, som Smith öfversatte, är så stor som det gamla testamentet och anses af tusentals mormoner vara guds uppenbarade ord till de siste dagarnes helige.

Jag har här ej meddelat några utdrag ur dessa skrifter, ty det skulle allt för mycket upptagit tiden. Jag hoppas vid ett kommande föredrag få tillfälle att göra detta, och i skolen då finna, att dessa andra biblar ej ega någon brist på hvad man inom kristendomen skattar högst. Hvad jag med detta nu velat säga är, att detta anspråk, som de kristne framställa till förmån för sin bibel, nämligen att den kommit till på ett öfvernaturligt sätt och att den är ojemförlig med alla andra skrifter — detta anspråk delas af en mängd andra religioner till förmån för deras biblar, och frågan blir då: ha de kristne större skäl för sin utsago än indierna, perserna, muhamedanerna, mormonerna? Vid en närmare undersökning finna vi, att så ej är förhållandet, och jag skall i ett särskildt föredrag fästa mig vid den viktigaste delen af det nya testamentet, nämligen de fyra evangelierna, och då uppvisa, huru de uppkommit och från hvilka källor de förskrifva sig.*

* Detta föredrag har utkommit under titeln: »De fyra evangelierna, deras uppkomst och historiska värde.»

Tillfölje af de antydningar jag nu gjort, anser jag mig ha rätt att säga, att »bibelns böcker och bref äro skrifna på alldeles samma sätt som vi skriva böcker och bref.» Och skulle någon bestrida detta påstående, har Kongl. Maj:t gifvit mig tre månaders fängelse, hvilken tid jag flitigt begagnat att samla en mängd argument, hvilka tiden nu ej tillåter mig att andraga.

Den *andra* tesen hade följande lydelse: »gamla testamentets gud är en syndare».

När jag lät trycka denna sats, hade jag många skäl för den, men i fängelset har mängden af mina skäl fördubblats.

Jag har nu haft tid att noga studera gamla testamentets gud. Jag har betraktat honom mycket uppmärksamt. Jag har läst hans lagar och tagit reda på hans befallningar, och jag har sett, hvilka följer dessa bud hade. Jag har studerat de närliggande folkens gudar. Jag har lärt känna hela den semitiska gudasläkten, och jag har funnit Jehovah hafva samma drag, samma skaplynne som Assur, Baal, Kemosch, Molok. Jag finner intet, som skiljer honom från dessa gudar, och han är af samma härkomst som de.

Liksom germanernas, romarnes, grekernas och indiernas gudar äro slägt och hafva ett gemensamt ursprung i fornariernas religion, så ha ock de hebreiska, syriska och arabiska gudarna samma upprinnelse. De leda sina anor tillbaka till en historisk tid, då semiternas förfäder hvarken voro skilda till religion eller språk — en tid, om hvilken vi visserligen ej ega någon kännedom, men som icke desto mindre varit verklig — en tid, om hvilken de hebreiska, syriska och arabiska språkens likartade karaktär obestriddigen vittnar. Så är Jehovah född af menniskor likaväl som Baal, Molok, Kemosch. Ja, sjelfva namnet Jehovah, Jahve, Jao finna vi hos kaldéerna, och Jahu är på assyriska inskriften ett namn på gud.

Då jag sade, att gamla testamentets gud var en syndare, ville jag dermed beteckna såväl hans menkliga börd som hans ofullkomlighet. Att denne gud ej är uttrycket för fullkomligheten, anser jag mig ej behöfva i detalj uppvisa.

Jag tror att han var uttrycket för fullkomligheten såsom judarne tänkte sig den i sitt tidigaste stadium — jag tror, att judarne i de första dagarne af sin nationela tillvaro voro så vilda, så grymma, så råa, att Jehovah var en sann och trogen spegelbild af deras eget jag. Jag tror, att det verkliga fans en period i deras lif, då de ansågo hans bud rättvisa, hans lagar

goda och hans befallningar gudomliga. Jag tror, att de en gång stodo på en så låg bildningsgrad, att deras hjertan klappade af glädje, att deras blod svallade af fröjd, att deras blickar glänste af hänförelse, när de fingo samlas utom lägret och stena en man, därför att han plockat ved på sabbaten — eller, när de fingo taga svärdet i sin hand och gå igenom lägret, från den ena porten till den andra och dräpa sina bröder, sina vänner och grannar, 3,000 man, därför att desse dansat omkring Arons guldkalf — jag tror att judarne under ökenvandringens och eröfringens dagar mottogo alla dessa af Jehovah föregifna befallningar om dråp såsom goda — att de skulle dräpa alla otrogna, alla trollkarlar, alla sabbatsbrytare, alla som nalkades det heliga offerstället, utan att vara af Arons slägt. Är det synd att dräpa och har Jehovah befalt dråp, kan jag sannerligen ej förstå, hur man kan komma undan den slutledningen, att Jehovah var en syndare. »Att befalla ett brott är att begå ett sådant; den som befäller ett mord, betraktas sjelf som mördare,» säger Turgot.

Vi finna, att Jehovahs bud alls icke hade någon universel natur utan afsågo endast judars förhållande till judar. »Du skall icke stjäla» — dermed menades, att judar icke fingo stjäla från judar, men från egypter, kananiter och amoréer fingo de gerna stjäla huru mycket de ville. »Du skall icke dräpa,» »du skall icke ljuga» o. s. v. — det angick endast judars uppförande mot judar; mot utlänningar fingo de gerna begå slika brott.

Denna exklusivt nationela karaktär är något ej allenast utmärkande för Jehovah, ty såsom Jehovah befalde judarne att dräpa sina fiender och gifva allt till spillo, så befalde Moabiternas gud Kemosch dem göra detsamma med deras fiender. Och detsamma bjöd Assyriernas gud Assur sina bekännare göra.

I guden Assurs namn plundrade och brände de assyriske konungarne sina fienders städer och hudflängde de fiendtlige höfdingarne lefvande.

En af dessa konungar, Assur-Nazir-Habal besteg tronen omkring 884 f. Kr., gjorde Armenien, Fenicien m. fl. länder skattskyldiga, flyttade residenset från Assur till Kahlah och uppförde der ett palats, som i prakt öfvergick allt hvad föregångarne skapat. Reliefbilder höjde murarnes ytor, och dessa, likasom en mängd inskriptioner utvisa denne konungs bedrifter, alls icke underlägsna Mose, Josuas eller Davids.

En inskrift lyder så:

„Jag uppförde en mur framför den eröfrade stadens hufvudport. Jag lät få upprorsmännens höfdingar och öfverdraga muren med deras hud; några af dem blefvo inmurade i dess inre, andra blefvo spetsade på pålar och korsfästa ofvanpå muren; i min egen närvaro lät jag få en stor mängd; af somliga lät jag hugga händer och fötter; af andra lät jag skära öron och läppar; barnen af mankön och qvinkön brände jag i eld.“

Hvad skulle ni säga, om jag stege upp och predikade, att I skolen älska, dyrka och tillbedja denne guden *Assur*, i hvilkens namn allt detta skedde? Ni skulle rysa af afsky — Ni skulle anse mig vara en galning, som vill från det döda väcka upp assyriernas för länge sedan kasserade gudsbegrepp. Men när presterne och kolportörerne stå der i sina kyrkor och missionshus och predika, att I skolen älska judarnes gamle gud, att I skolen dyrka honom såsom det högsta, I kunnen tänka eder, då tycker ni att det är som det bör vara — då höras inga protester — nej tvärtom — då straffas med fängelse den som i mensklighetens, sanningens och rättvisans namn vågar protestera, och folket säger: ja, det var en förfärlig människa, som vågar det!

Men, säger ni, det är väl ändå någon skilnad mellan Jehovah och Assur? Hvad är det för skilnad? Kallas ej David en man efter »Jehovahs sinne». Nåväl — slå upp 2 Samuels boks 12 kap. och läs den 31 versen. Läs om Davids tillvägagående, då han intog Ammoniternas stad Rabha. Är hans grymhet i något afseende mindre raffinerad än den nyssnämnde assyriske konungens? »Och folket, som derinne var, förde han ut och lade dem under sågar och tröskvagnar och liar af jern och brände upp dem i tegelugnar». Och var det endast i staden Rabha han gjorde det? Nej, »så gjorde han med Ammons barns *alla städer*.» *Han* var sannerligen en man efter Jehovahs sinne.

Men jag frågar: är denne blodstörtige despot, som hette David, en man, hvilkens gerningar kunna försvaras inför nutidens rättskraf, och är hans gud en gud efter vår tid.

(Nej! ropade här flera bland åhörarne.)

Nej! och åter nej! Gamla testamentets gud var återspeglingsen af judarnes vilda nationallynne, men därför att detta blifvit personifieradt och sanktioneradt som gud, har det varit till största skada för utvecklingen och civilisationen, och de grymaste handlingar, som blifvit begångna efter Kristi födelse äro gjorda i den judiske gudens namn — på grund af *hans* be-

fallning brändes hexorna och anställdes blodbad på de otrogne. Den som läser hexprocessernas historia, finner, att det just var med återopande af Jehovahs befallning i 2 Mosb. 22: 18, som hexorna brändes och halshöggos.

Jag säger: tiden har vuxit ifrån *det* gudsbegreppet. Jehovah är icke heligare än Assur, Molok eller Bal och det bör nu tillåtas, att man högt uttalar det eller ock bevisar mina utsagor vara oriktiga. Är det icke sant, så visen det då, men är det sant, hvarför straffas jag?

Intet straff kan göra denna en gång förkastade gud lefvande, och äfven om 50 justitieministrar åtalade mig och 50 domstolar dömde mig skyldig till hädelse, blir denna gamla testamentets gud icke bättre för det. Och jag må säga, att de som nu taga honom i försvar, äro födda 3,000 år försent. De hade passat bättre som konung Sauls, Davids eller Salomos visaste vikarier än såsom statsråd i det 19:de århundradet. Men eftersom de nu en gång hafva makten, må de då gerna fortsätta att missbruka den, tills folket ej längre kan lida det tragi-komiska skådespelet af i vantro förblindade myndigheter, hvilka i bojer smida sanningens män.

Tredje tesen lydde: »Kristendomens gudar ha icke mera verklighet än Odin, Jupiter och Serapis haft».

Det fins en mängd kristna, som anse redan *det* vara hädelse att tala om kristendomens gudar. De mena att kristendomen endast har en gud. Så litet veta de om sin egen religion. Man behöfver endast helt flygtigt genomläsa gamla testamentet och jemföra det med nya testamentet för att finna att här äro två helt olika åskådningar, två olika religioner, två olika gudomsbegrepp. Ja, redan inom det gamla testamentet gör sig en utveckling gällande från ett lägre till ett högre, i det gud i gamla testamentets senare skrifter har en menskligare gestalt och ett mildare anletsdrag än i dess tidigare urkunder, och underligt skulle det vara, om ej så skedde. Ännu har intet folk stannat i sin utveckling — intet folk har lefvat i samma idé-verld under 100 år. Äfven i vår tid gör detta sig gällande.

Många tro, att föreställningen om gud såsom en fader är något nytt i och med kristendomen, men det är så långt ifrån att vara sant att, om vi tänka på förhållandet i Indien, Vedas och Zendavestas gudar årtusenden före Kristus anropades såsom fader.

De kristna kalla ock Jesus för gud. Men om vi stu-

dera evangelieernas framställningar af den historiske Jesus och om vi dervid frigöra honom från de myters och legenders omhöljen, som fördunkla hans person, finna vi, att Jesus, långt ifrån att vara gud, endast var ett barn af sin tid, en exponent af denna tids messianska längtan och förhoppningar, men alls icke uppfyllelsen af dessa förhoppningar. De kristnes Jesus är en idealbild utan realitet, och vid framställningen af hans gudomliga gestalt hafva drag lånats från Krischna, Mithra, Buddha — ja, till och med från den grekiska mytologiens gudar.

Den helige ande blef gud först 381 efter Kristus på kyrkomötet i Konstantinopel och, som det säges, med summa en rösts majoritet.

Enligt den augsburgiska bekännelsen äro dessa tre gudar tre sjelfständiga personer, oberoende af hvarandra, men dock en enhet, hvilken ej kan delas. Detta hör nu till den kristna trons finesser, hvilka ej kunna fattas af förståndet, utan måste tros.

Treenighetsläran är dock alls icke någon ny uppfinning af kristendomen. Inom den fornegyptiska religionen finna vi de tre gudarne Osiris, Isis och Horus; Amon, Muth och Chonsru; Ptah, Pacht och Imhotep; Ptah, Kneph och Amon. Hos Vedas-folket finna vi de tre gudarne Indra, Varuna och Agni och hos den äldre bramaismen Brama, Vischnu och Schiva.

Ja, i vår egen fornnordiska mytologi finna vi de tre gudarne Odin, Wile och We och »de tre äro ett».

Det är ej en oväsentlig omständighet, att det just var från det egyptiska Alexandria treenighetsläran först inkom i kristendomen. Det var just i Alexandria, der de många egyptiska treenigheterna voro kända, striden om de tre kristna gudarne först upplågade mellan Arius och Athanasius, och det var derifrån de trinitariska trostvister härledde sig, som sedan dränkte verlden i blod.

En annan sak, som ej bör förglömmas, är den förvånansvärda likhet Jesus har med den egyptiske guden Osiris, hvilken dyrkades i Egypten århundraden före Kristus.

Ja, det fans en tid, då folk verkligen trodde på Odin, på Jupiter och på Serapis. I dag ljuda dessa namn främmande i edra öron, men för 2000 år sedan voro inga namn så kända som dessa, inga namn så ofta nämnda som dessa, inga namn så vördade och helighållna som dessa. Här i nordnorden tillbads

Odin på höjder och i tempellunder. I Romas alla eröfrade provinser bygdes tempel åt Jupiter, der han dyrkades såsom verdens herre, "den allgode och allsmåttige." Och i Serapeum i Alexandria tillbads Serapis som den högste guden. Men hur är det i dag? Odin sitter ej längre i Valhalls salar, drickande mjöd och helsande de i vapenskiftet fallne hjeltarne. Jupiter tronar ej längre i sin olymp, slungande blixten och ledande folkens öden. Och af kristna segerskaror krossades till fasa för alla fromma i Egypti land Serapis väldiga bildstod. Och ändå lefva människorna lyckliga! Ingen fins, som längre frågar efter dessa våra fäders gudar. De äro alla glömde och ett nytt släkte lefver, som bedjer till nya beläten i de gamlas ställe — beläten, visserligen ej med händer gjorda, men danade af fantasin med material från gamla föreställningar och begrepp. Kristna tempel ha utträngt de forna hednatemplen efter århundradens strider, men en gång börjad kunde kampen ej sluta, förrän den var afgjord till förmån för de nya behof, som trängde till erkännande.

Men det var ej meningen vi skulle stanna här. Vi äro långt ifrån framme. Dessa kristna gudar äro, äfven de, inbillningens foster, okunnighetens bilder, den sofvande mensklighetens drömmar. Men morgonen gryr, dagen bräcker, skuggorna fly bort, gudarne lemna sina troner, och menskligheten vaknar, står frigjord upp och sjunger en segerhymn, en fröjdesång, ty nu ändtligen blir människan återgifven åt sig sjelf och slipper offra på gudars altaren hvad hon så väl behöfver för egen räkning.

Hell dig, du nya tid, då folket fritt kan jubla: kristendomens gudar ha icke mera verklighet än Odin, Jupiter och Serapis haft! Jag sitter gerna i fängelse, blott folket har fått sina ögon öppnade och kan fröjdas i sin frihet. Jag önskar intet mera. Och jag vet, att det nu är för sent att söka nedtysta dessa ord. Tusende tungor skola sjunga det och millioner skola fröjdas häröfver. Våra barn skola fröjdas i denna frihet och en lycklig efterverld skall tacka oss för det verk vi utfört.

Fjerde tesen hade följande lydelse: Naturen, historien och erfarenheten vittna mot tillvaron af en allestädes närvarande, kärleksrik och allsmåttig gud.

Jag har blifvit straffad, därför att jag uttalat denna sanning, hvilken en bland vår tids störste tänkare, den engelske

filosofen John Stuart Mill bevisat på ett sätt, som ännu ej blifvit vederlagdt.

Jag ser jorden bäfva och afgrunder öppna sig, i hvilka stundom hela städer och byar försvinna. Jag ser floder öfversvämna, odlade marker och hundratals och tusentals människor omkomma, deras hem ödeläggas, deras egendom sköflas. Jag ser missväxt råda, hungersnöd inträda och hungrens kval härja försummade folkklasser. Jag ser smittosamma sjukdomar utbreda sig och borttrycka mer på en månad än annars på tio år. Jag ser skepp förlisa och dess passagerare kämpande omkomma i hafvets djup. Jag ser elden ödelägga människors boningar, ja hela städer och oskyldiga kreatur och olyckliga människor uppbrännas af lågorna. Jag läser historien och jag läser på hvarje blad om krig, om drabbningar, fälttåg och blodbad, der fäder mördat fäder, der kulsprutor riktats mot bröders, mot söners hjertan; der lösen endast varit mord, och oftast i guds namn. Jag blickar omkring mig i världen och jag ser den starke förtrycka den svage. Jag ser den rike slå ihjel rättvisan med penningar. Jag ser arbetare släpa och tråla för andras lycka. Jag hör Thingvallabåtens hundratals skeppsbrutne ropa till himlen om hjälp och bistånd, utan att någon hjälp kommer. Jag ser olyckshändelser inträffa och sjuklingar vrida sig i plågor i lazarettssalarne och kvida och klaga, utan att det blir någon lindring, förrän döden befriar; och jag ser jordens mäktige komma tillsammans och rådslå mot sanning, som kräfver erkännande och mot rättvisa, som vill bli förverkligad. Och i allt detta skulle jag kunna se en kärleksrik, god och allsmäktig gud, som kan allt, hvad han vill och som endast vill det goda!

Kan han allt hvad han vill? Nåväl — då är allt hvad som händer hans vilja, och *då* är han värre än den onde, ty hvilken, hur ond som helst, skulle kunna ha hjerta att se så mycket lidande och så mycken nöd, att höra så många snyftningar och ångestrop, utan att hjälpa? Men *är* han god, *är* han kärleken och *vill* han hjälpa, men ej kommer de nödstälde och förundlade människorna till hjälp, då *kan* han det icke — och då må han gerna göra hednagudarne sällskap. Vi behöfva honom icke. En vanmäktig gud kunna vi vara utan och en gud, som vill eller tillåter det onda, är oss icke heller af nöden.

Stäck först ut mina ögon och beröfva mig synen! Släck

medvetandets ljus i min själ och beröfva mig minnets skatter! Tag ifrån mig förståndet och den egna reflexionsförmågan! Tillintetgör alla sympatiens känslor hos mig och gör mitt hjerta hårdt som sten och gör mig grym som gamla testamentets gud — först då — — — *nej*, jag skall ändå icke kunna erkänna tillvaron af en kärleksrik, god och allsmäktig gud. Åtala mig igen, döm mig skyldig och fångsla mig åter, och sedan jag tillbringat fem, tio, tjugo år i fångelse, skall det första ord jag uttalar, då jag åter blir fri, vara: *den* guden fins ej till och har aldrig funnits till. Han är död. Han är inbillning blott!

Den femte tesen var: »Det fins intet nytt Jerusalem, något brinnande helvete eller ett personligt medvetet lif bortom grafven.»

Icke ens fångelset har kunnat kommit mig att tro på ett helvete eller hoppas på ett nytt Jerusalem eller ens på ett lif efter döden. Men jag har under mina studier i fångelset funnit ytterligare bekräftelse på hvad jag förut visste vara förhållandet, nämligen att den kristna föreställningen om himmel och helvete är hemtad från Egypten och Persien. Hela scenen vid världens slut och yttersta domen är endast en reproduktion af Zendavestas och den egyptiska dödsbokens läror, och lika litet som Garoderama eller »hymnernas land» och Duzak eller afgrunden finnes till och lika litet som egypternas alufält eller Amentis finnes till utan endast varit dessa folks oriktiga föreställningar — lika litet finnes det nya Jerusalem och helvetet till. Det ena är lika överkligt som det andra.

Våra gamla nordiska förfäder trodde på Åsgård, himmelen, och Nåstrand, de fördömdes verld. Åsgård förestälde de sig som en borg, hvilken gudarne bygt, och Nåstrand var en stor sal, hvars dörrar vända sig mot norr. Denna sal antogo de vara bygd af ormryggar och alla ormhufvuden vända sig in i huset och utblåsa etter, så att giftströmmar löpa genom salen. Der vada i de tunga strömmarne menedare, mördare och förförare. Det dröjde många hundra år, innan våra fäder kunde lemna sin tro på dessa ställen såsom verkliga, och när de första kristna missionärerna predikade, att Åsgård ej fans och ej Nåstrand, väckte *det* lika stor förbittring hos våra förfäder, som då jag säger, att det ej fins något nytt Jerusalem eller något brinnande helvete. Men lika överkliga som Åsgård och Nåstrand voro, lika överkliga äro de kristnas himmel och helvete.

Och det *skall* komma en tid, då man talar om den kristna mytologien med sina ställen och gudar som vi i dag tala om den nordiska mytologien.

Vid det förra året församlade kyrkomötet höll helvetet och den eviga fördömsen på att komma under votering, på grund af förslag från landshöfding Treffenberg, men man beslöt att låta det vara så länge.

Frågan är emellertid väckt och det är ju att hoppas, att ett kommande kyrkomöte beslutar att släcka helvetet och lindra fördömsen något för dem, som ej vilja tro presterna. Men de böra ej dröja alltför länge härmed, ty annars kan det lätt hända, att folket slutar upp att frukta för helvetet och den eviga fördömsen, innan kyrkomötet hinner besluta något om det. Och så kanske kyrkomötet kommer och slår vatten på en eld, som längesedan slocknat eller beslutar mildra en fördömsen, som folket ej längre tror på. Sannerligen borde de värde herrar ej skynda på med sina reformer, om de icke skola komma alldeles försent, annars bli de ju ett åtlöje för hela landet, om de först då besluta att reformera, när det ej fins någonting kvar att reformera.

Den *sjette* och sista tesen hade följande lydelse: »En sedelära och en moral utan några teologiska och dogmatiska förbindelser är den högsta och ett nyttigt lif är det bästa.»

Jag har ej hos de kristna dogmerna kunnat finna något, som ger sedeläran och moralen ett högre värde än denna eger anknoten till rent *menskliga* förpligtelser. Utmärker sig vår tid för en större sedeslöshet än föregående tider, beror det derpå, att vi äro uppfostrade i en moral med teologiska och dogmatiska förbindelser, hvilka inför förnuftet förlorat allt värde, och räddningen finnes blott deri, att rent *menskliga* förpligtelser träda i stället och få det värde, de kristna dogmerna fordom egt. Det slägte, som blir uppfostradt under sådana förhållanden skall lefva ett lyckligare lif än vi och ega mera sedlig kraft än de, hvilka blifvit uppfostrade för, jag vet ej hvilken verld. Den personliga ansvarigheten blir större och den personliga godtgörelsen får mera värde.

Kristendomen ställer människan i förbindelse med gud och presten. Utilismen ställer människan i direkt förbindelse med människan. När katoliken har gjort någon orätt, går han till biktfadren och får af honom förlåtelse för sin synd och så är det bra — ja, i Spanien lär det ofta hända, att man bed-

jer biktfadren om förlåtelse för synder, som man ämnar begå. När protestanten har gjort någon orätt, går han och bedjer gud om förlåtelse och så är det bra. Vi slita bandet både mellan presten och gud och ställa människan rätt inför den, mot hvilken hon felat och vi säga: det är med *honom*, med *henne* du har att göra och ej med någon prest eller någon gud. Du måste göra upp saken direkt med din nästa och ej dra dig undan bakom gud eller presten.

Du beljager din nästa, du bedrager honom, du beröfvar honom hvad honom med rätta tillkommer, du gör honom olycklig genom din försummelse eller genom någon handling. Ditt samvete slår dig och säger, att du gjort illa, men är du katolik, går du och biktar dig för presten; är du protestant, går du in i din kammare, slår dörren till och bedjer gud om förlåtelse. Och presten förlåter och gud förlåter, och så får du frid i din själ, syndaförlåtelsens ljufva frid och samvetsro. Men jag frågar dig: är det den *rätta* friden? Kvarstår icke orätten som du gjort, och kan någon förlåtelse eller aflösning göra den orätten om intet? Hvad har gud eller presten med den saken att göra? Är det icke en fråga endast mellan dig och den person, du brutit mot? Det enda som gäller är din personliga godtgörelse. Och äfven om du tillräknar dig Kristi förtjenst aldrig så mycket och äfven om du får förlåtelse af alla kyrkans prester och alla himlens gudar, är du ansvarig för det orätta ända tills du gjort det rätt igen. Och det är ej mot någon gud du har syndat — det är ej heller mot någon prest du har förgått dig — det är alls icke med dem du har att göra, utan det är en *menisklig* varelse, du gjort olycklig — det är inför honom eller henne du har att svara.

Det var detta jag menade, då jag sade, att »en sedelära och en moral, utan några teologiska och dogmatiska förbindelser är den högsta och ett nyttigt lif är det högsta.»

Jag frågar eder: ställer icke utilismen större anspråk på människan än kristendomen? Och är icke denna moral högre och allvarligare, och efterlefd, tillämpad i lifvet och i umgänget med människorna, är den icke mera egnad att lyckliggöra dem än kristendomen?

Det är, mitt herrskap, därför att jag sagt detta, som jag nu suttit tre månader i fängelse — det är för jag uttalat dessa viktiga sanningar jag af våra okunniga, vidskepliga myndigheter stämplats som en förbrytare.

Ja, jag har brutit, jag har brutit med tanklösheten, jag har brutit med hyckleriet, jag har brutit med lögn och orättfärdighet, jag har brutit med konvenansen, med den goda tonen, jag har enkelt och okonstladt sagt sanningen, jag har ej kunnat tåga, när jag sett all humbug och därför — därför måste jag sättas i fängelse.

Och jag har suttit der med ett godt samvete, med en inre tillfredställelse och frid, som varit mig en rik ersättning för hvad jag beröfvats.

Jag är nu invigd i mitt kall. Formuläret var icke vidlyftigt eller omständigt. Det hade följande lydelse: "Tre månaders fängelse för förnekelse af gud, ett lif efter detta och den rena evangeliska läran." När jag läste de orden i tidnings-telegrammet, böjde jag mig i andakt — jag kände i den stunden, hvad hvarje missionär känner, när de kristne lägga händerna på hans hufvud och helga honom, afskilja honom för hans uppgift.

Och nu är den uppgift, åt hvilken jag beslutat egna hela mitt lif, min mer än någonsin förut. Jag kan endast ett: lefva att förkunna, hvad jag funnit vara sannt och rätt, äfven om jag därför straffas.

Straffet är icke något straff för mig. Jag vänder det mig och vår sak till godo. Och den dag, då jag åter får gå i fängelset för sanningen, skall bli en högtidsdag, ty jag vet att hvarje gång sådant sker, påskyndas den dag, då sådant ej längre kan ske.

Fortsätt att åtala, förbjuda, bötfälla, fängsla! Vi äro färdiga att återupprepa de uttalanden, ni i er vidskepelse anser kätterska! Vår sak är värd hvarje offer. Vi kunna sitta i fängelse, men vi kunna ej förneka sanningen — vi kunna ej tåga med hvad vi funnit vara rätt. Vi äro i dag tusenden, men i morgon skola vi vara tiotusenden. Och det skall snart vara svårare att finna fängelser stora nog att rymma alla förnekare af kristendomen och dess gud än att finna en fritänkare, som ej anser det våra sin pligt att förneka kristendomen och dess gud.

*****